

CUPELE CU DECOR ÎN RELIEF DE LA CRĂȘANI ȘI COPUZU

DE

NICULAE CONOVICI

Cercetările arheologice de la Crășani, reluate din 1969¹, au dus la extinderea ariei de investigație dincolo de șanțul de apărare al cunoscutei fortificații getice, începându-se explorarea unor așezări civile în punctele „Platou”, „Lutărie” și „Copuzu-Deluș”, în paralel cu cercetarea în continuare a așezării pe de „Piscul Crășanilor”. Cu acest prilej s-a descoperit și un număr de cupe cu decor în relief (imitații după bolurile deliene elenistice) întregi sau fragmentare. Cum așezarea de la Crășani era și unul din centrele producătoare de astfel de vase², publicarea noilor descoperiri și reconsiderarea celor mai vechi se impuneau cu atât mai mult cu cât, în ultima vreme, studiul acestei categorii ceramice a cunoscut progrese notabile prin contribuțiile cercetătorilor Irina Casan-Franga³, I.H. Crișan⁴, I. Glodariu⁵, Al. Vulpe, M. Gheorghiiță⁶ și Mioara Turcu⁷ ca și publicarea unor rapoarte de săpături sau studii preliminare⁸. Valorificarea științifică a descoperirilor din alte două centre de producție, Zimnicea⁹ și Popești¹⁰, ne permite astăzi ca prin compararea lor să stabilim o mai precisă delimitarea cupelor produse la Crășani față de cele ajunse aici pe calea schimbului. Totodată, ele ne permit să urmărim „exportul” cupelor de la Crășani în alte așezări getice, unele fiind chiar centre producătoare. Se poate aduce

¹ Pentru săpăturile mai vechi, I. Andrișescu, ARMSI, 3, 1924, 3; V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 173—220. Citeva date despre cercetările mai noi la N. Angheliescu, SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 312; săpăturile au fost reluate în 1969 de colectivul muzeului din Călărași, la început sub îndrumarea științifică a Institutului de arheologie (D. Berciu în 1969—1970, R. Vulpe în 1972), apoi independent. Unele materiale recent descoperite au fost publicate: N. Conovici, SCIVA, 25, 1974, 2, p. 295—301; N. Conovici, C. Mușțeșanu, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 541—550; N. Conovici, *Monedele din complexul arheologic Crășani-Copuzu*, SCN, 7, în manuscris.

² I. Andrișescu, *op. cit.*, p. 75—77 și fig. 216; în continuare se va prescurta *I. Andrișescu*...

³ I. Casan-Franga, *Arh. Mold.*, 5, 1967, p. 7—35. În continuare *I. Casan Franga*.

⁴ I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică, cu specială privire la Transilvania*, București, 1969, p. 137 și urm.

⁵ I. Glodariu, *Relații comerciale ale Faciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 144.

⁶ Al. Vulpe, M. Gheorghiiță, *Dacia*, N.S., 20, 1976, p. 167—198; în continuare *Al. Vulpe, M. Gheorghiiță*.

⁷ M. Turcu, *Dacia*, N.S., 20, 1976, p. 199—201; în continuare, *M. Turcu*.

⁸ Pentru catalogul la zi al descoperirilor vezi *Al. Vulpe, M. Gheorghiiță*, p. 117—179, la care se adaugă G. Trohanl, *Ca.*, 4, 1976, p. 117, fig. 22.

⁹ *I. Casan Franga*, fig. 5/5—8, 11, 13.

¹⁰ Vezi mai sus, notele 6—7.

astfel o contribuție la cunoașterea legăturilor comerciale din interiorul lumii getice, cheazășie a progresului uniform al acesteia în perioada „clasică” a dezvoltării sale. Alături de alte categorii de materiale bine datate (fibule, monede getice, elenistice și romane, amfore ștampilate și alte importuri greco-romane, cupele getice cu decor în relief pot contribui la clarificarea cronologiei așezărilor getice și la urmărirea evoluției culturii materiale getice în general¹¹.

Înainte de a trece la prezentarea materialului, precizăm că în descrierea lui am folosit clasificarea tipologică din studiul lui Al. Vulpe și M. Gheorghită, utilizând însă un repertoriu deosebit pentru banda ce mărginește decorul principal ca și pentru *motivele decorative* (cu excepția imbricățiilor), repertorii proprii descoperirilor de la Crăsani (fig. 1). Ca și autorii amintiți, vom prezenta întâi materialele descoperite în săpătură, apoi pe cele găsite întâmplător și, în final, pe acelea din săpăturile lui I. Andrieșescu. Am socotit util să anexăm la sfârșitul catalogului și cupele cu decor realizat prin lustruire care, deși nu fac parte din aceeași categorie, pot fi socotite variante inspirate după cupele cu decor în relief. De fiecare dată, când va fi cazul, vom face trimitere la descoperirile analoge din alte centre sau de la Crăsani.

În ceea ce privește stratigrafia complexului de așezări de la Crăsani și Copuzu trebuie spus că, dacă în incinta fortificată pe de Piscul Crăsanilor întâlnim 3—5 niveluri de locuire, începând de la finele secolului al IV-lea î.e.n. până în secolul I î.e.n., în așezările civile nu apar decît două niveluri (sfârșitul secolului al II-lea — mijlocul secolului I î.e.n.). Adîncimile relative la care se surprind aceste niveluri, care sînt contemporane cu ultimele două niveluri din fortificație, sînt de 0,90—1 m și respectiv 0,60—0,70m¹². Numerotate în ordinea descoperirii, le vom denumi convențional nivelurile A (—0,60 —0,70 m) și B (—0,90 —1m), pentru a le putea continua cu celelalte niveluri din fortificație.

I. PISC — NIVELUL B.

1. — 1973, suprafața A₂, —0,80—1,30 m. Tip 1; profil 1b, șiruri de mici pătrate 2a. Inventar Muzeul Călărași 15 821. Fig. 5/2.
2. — 1973, A₂, —0,80 m. Tip 1; șiruri de mici pătrate 2a, medalion rozetă 5c. Inv. 11 084. Fig. 5/4.
3. — 1972, Secțiunea IX, —0,40 —1,00 m. Tip 1; cercuri concentrice canelate 11. Inv. 10 867. Fig. 5/10.
4. — 1972, S.IX, —0,40 —1,00 m. Tip 1; segmente de mici dreptunghiuri 2f dispuse în stea, perle 3a. Inv. 10 865. Fig. 5/1. Vezi și nr. 19, 32.
- (?) 5. — 1972, mamelon II(sud), —0,40—0,80 m. Tip 1; profil 5a, bandă 5, foliole imbricate 1h. Inv. 11 218. Fig. 6/6. Analogii la Popești, M. Turcu, nr. 27, pl. 3/1.
- (?) 6. — 1972, mamelon II, groapa 1. Tip 2a; bandă 1, perle 3a, rozete 5c, disc 6f, pinteni 8. Inv. 10 862. Fig. 7/4.
7. — 1970, S.II, —1,30—1,70 m (groapă). Tip 1; profil 1a, bandă 7, foliole imbricate 1c. Inv. 11 024. Fig. 6/5. Analogii la Popești, Al. Vulpe, M. Gheorghită, nr. 157, pl. 12/12 (cu profil 5b).
8. — 1970, S. II, groapa A. Tip 5; bandă 4, imbricății 1 cm, rozete 5a. Inv. 11 219, Fig. 6/10.

¹¹ M. Babeș, *Dacia N.S.*, 19, 1975, p. 126—139; în continuare, M. Babeș.

¹² Unele date preliminare privind stratigrafia complexului arheologic getic de la Crăsani și Copuzu au fost prezentate de noi în comunicarea *Contribuții la cunoașterea complexului de locuire getică de la Crăsani-Copuzu*, susținută la Colocviul IV de arheologie dacică, Institutul de arheologie, București, 2—4 decembrie 1975.

La Popești, *ibidem*, nr. 197, pl. 15/18.

9. -1970, S. III, -0,70 m. Tip 5; bandă 1, imbricații la, stelute 5e. Inv. 15 681. Fig. 7/5.

La Popești, *ibidem*, nr. 119, pl. 8/6.

10. -1970, S. III, -0,70-0,90 m. Tip 1; imbricații 1h. Inv. 15 679. Fig. 6/8. La Popești, *ibidem*, nr. 16, pl. 1/5; nr. 45, pl. 1/6; nr. 71, pl. 12/14; nr. 162, pl. 1/11 (nivelul inferior

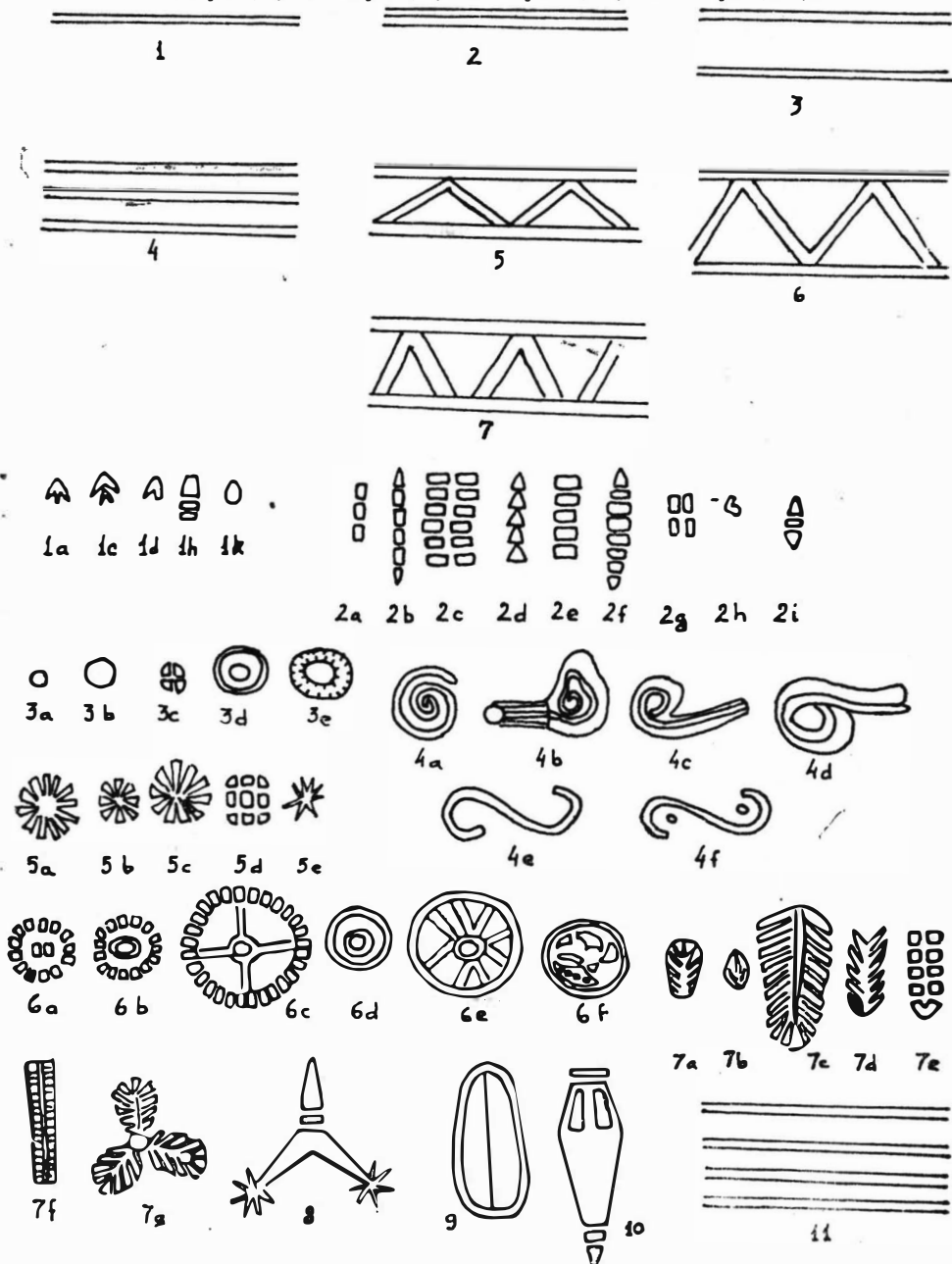

Fig. 1. Repertoriul motivelor decorative de pe cupele cu decor în relief de la Crășani și Copuzu.

și mijlociu); *M. Turcu*, pl. 3/1. Motivul apare și pe alt tip de cupă de la Popești (*Al. Vulpe*, *M. Gheorghii*, nr. 53, fig. 8/6, și nr. 103, pl. 14/11).

11. — 1970, S. III, groapa loc. 1. Tip 5; bandă 4, imbricării 1 c, perle 3a, spirală 4d, medalion 3. Inv. 15 678. Fig. 7/2. La Popești, *ibidem*, nr. 182, pl. 8/1; nr. 197 și 198 (în tumuli).
12. — 1972, S. XI, groapa 17. Tip 1; profil 1c, linii canelate orizontale 11, medalion — rozetă canelată. Inv. 10 818. Fig. 5/11. A fost găsită împreună cu ceramică lucrată cu mla și la roată de la sfârșitul secolului al II-lea î.e.n.

PISC—NIVELUL A.

13. — 1972, S. IX, groapa 1, — 2,40, m, împreună cu fragmente de amfore de tip Cos și tortiță de vas elenistic cu firnis brun-portocaliu. Tip 2d; profil 2, bandă 1, spic 7d, 7e. Inv. 10 863. Fig. 4/5.
14. — 1973, suprafața A₄, groapa 49. Tip 2d; profil 4 var., bandă 1, rozete 5a, ferigă, 7c, spice 7d. Inv. 11 083. Fig. 5/9.
- (?) 15. — 1972, mamelon II, gr. 11, Tip 1; profil 1b(?), linii canelate orizontale 11. Inv. 10 790. Fig. 6/1.

II. PLATOU—NIVELUL B.

16. — 1973, S. II, — 0,40 — 0,80 m. Tip 2d; profil 1a, bandă 1, rozete 5c, spice 7d, 7e (vezi și nr. 13). Inv. 11 216. Fig. 4/3.
17. — 1976, suprafața B₄, gr. 20. Tip 4; rozete 6b, 6c, spice 7f, medalion roată 6c. Inv. 15 684. Fig. 7/6. La Popești, *M. Turcu*, nr. 135, pl. 9/2 — variantă. Roata ca medalion mai apare la Popești, *Al. Vulpe*, *M. Gheorghii*, nr. 141, *M. Turcu*, nr. 110 și la Tei, *ibidem*, nr. 158, pl. 12/11.

PLATOU—NIVELUL A.

18. — 1972, S.I. Tip 2a(?); bandă 4, spirală 4a, rozete 5a, ferigă 7c. Inv. 10 864. Fig. 5/8.
19. — 1973, S. II, — 0,40—0,80 m. Tip 1; segmente de mici dreptunghiuri 2f dispuse în stea, perle 3a. Inv. 11 217. Fig. 4/10. Analogii la nr. 4,32.
20. — 1973, S. II, gr. 8. Tip 1; segmente de mici pătrate 2b dispuse în stea, perle 3c. Inv. 11 087. Fig. 4/7. Găsit împreună cu ceramică getică, un fragment de vas elenistic și o amforă elenistică trzie. La Popești, *Al. Vulpe*, *M. Gheorghii*, nr. 81, pl. 3/4 — nivelul mijlociu III.
21. — 1972, S.I., — 0,20—0,50 m. Tip 1b; profil 1b, bandă 6. „boabe de grlu” 1k, medalion 2, pereți foarte groși. Inv. 10 817. Fig. 7/1. La Popești, *ibidem*, nr. 98, pl. 2/2 — nivel mijlociu.
22. — 1973, S. IV, — 0,40—0,50 m. Tip 3; steluțe 7a (var.), ove 9, medalion 3. Inv. 11 214. Fig. 7/9. La Cîrlomănești, *M. Babeș*, fig. 5/2a — cu medalion mai mare avînd o rozetă în centru.
23. — 1973, S. IV, — 0,40—0,50 m. Tip 2a; profil 3, bandă 3, perechi de mici pătrate 2g, rozete 6a, bastonașe, medalion — spirală 4f. Inv. 11 213. Fig. 7/7. La Popești, *Al. Vulpe*, *M. Gheorghii*, nr. 23, pl. 2/12 (nivelul inferior II) și nr. 130, pl. 3/9, (nivel mijlociu).
24. — 1973, S. IV, — 0,40—0,50 m. Tip 1; profil 1a, bandă 5, imbricării 1h. Inv. 11 215. Fig. 6/7. Analogii la nr. 5 și la Popești, *M. Turcu*, nr. 27, pl. 3/1.
25. — 1976, suprafața B₁, — 0,20—0,40 m. Tip 1a; imbricării 1a, medalion 4 cu perle. Inv. 15 863. Fig. 6/9. La Popești, *Al. Vulpe*, *M. Gheorghii*, nr. 32, pl. 1/1 — nivel inferior; pentru medalion, *ibidem*, nr. 97, pl. 1/9 — nivel mijlociu (autorii apreciază că a fost lucrat la Crășani).

III. LUTĂRIE—NIVEL B.

26. — 1973, S.I., — 0,80 m. Tip 1; șiruri de mici pătrate 2b dispuse radial, mlini stilizate, medalion — rozetă 5c. Piesa are decorul șters parțial — defect de fabricație. Inv. 11 805. Fig. 4/8.
27. — 1973, S.I., — 0,70—1,20 m. Tip 1; profil 5a, bandă 1, șiruri de mici pătrate 2a. Inv. 15 680. Fig. 5/5.

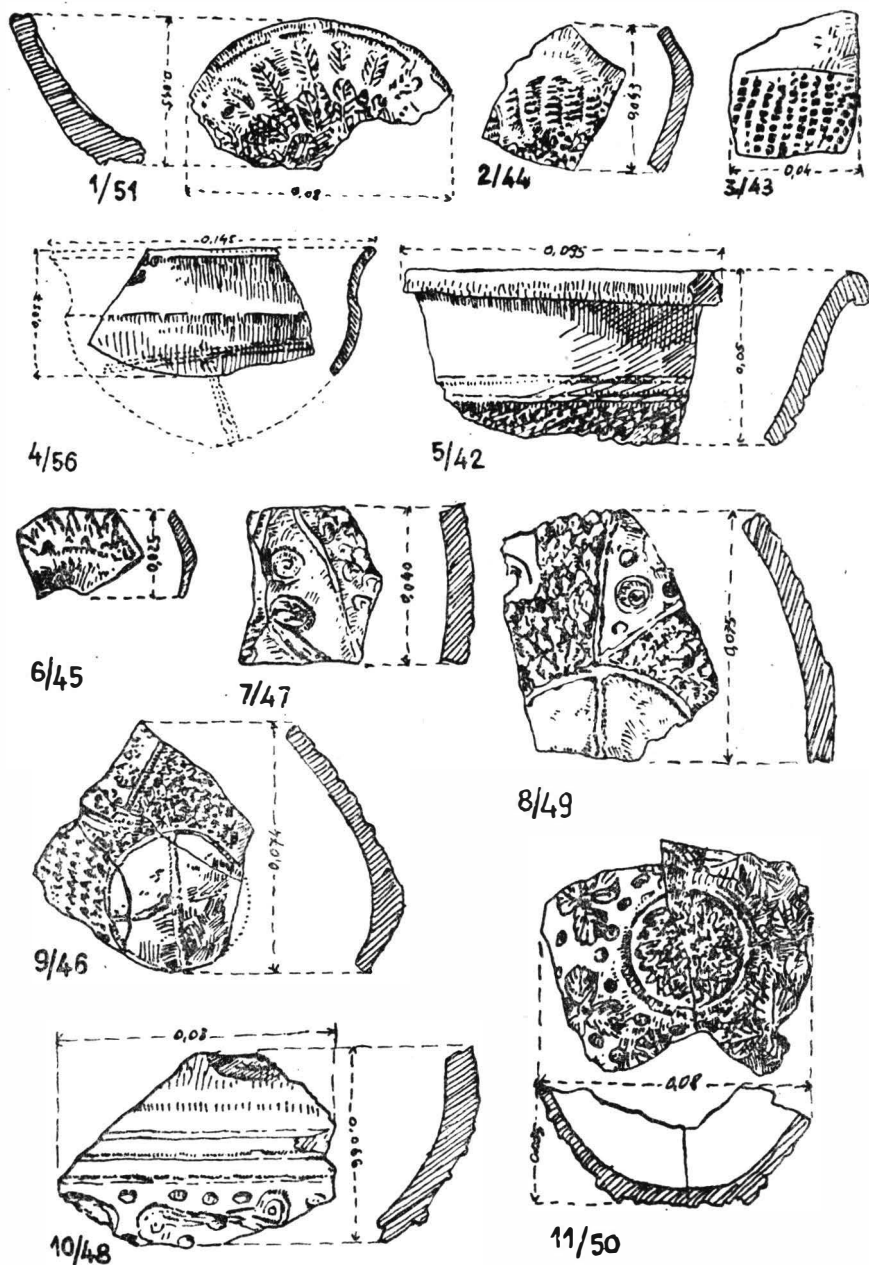

Fig. 2. Pîscul Crășani. Cupe cu decor în relief și lustruit din săpăturile lui I. Andrieșescu (desene).

28. — 1973, S.I., — 0,30—0,80 m. Tip 1; șiruri de mici pătrate 2a. Exemplarul este pierdut, se păstrează într-un desen de mână. Fig. 3/1.
 29. — 1973, S.I., — 0,80 m. Tip 1; profil 1a, bandă 1, frunze 7a, 7b. Inv. 11 082. Fig. 4/1.

LUTĂRIE—NIVEL A.

30. — 1973, S.I., groapă. Tip 2 (?); profil 1b, „virgule” 2h, perle 3d. Inv. 15 791. Fig. 7/8.
 31. — 1973, S.I., — 0,30—0,80 m. Tip 1 (?); profil 5b, șiruri de mici pătrate 2a(?). Tipul decorului a fost stabilit cu probabilitate după profil, partea decorată lipsind din vechime. Inv. 15 792. Exemplarul este pierdut, se păstrează numai desenul. Fig. 3/2.

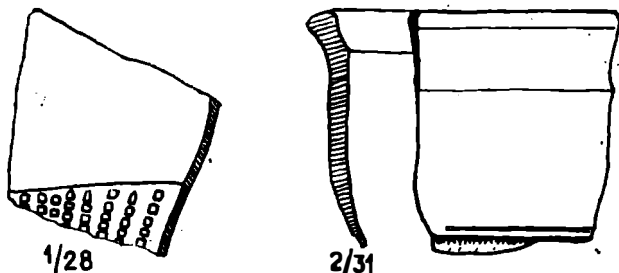

Fig. 3. Crăsanl., Lutărie”.
 Fragmente de cupe cu decor în relief, astăzi pierdute : 1 = nr. 28 ; 2 = nr. 31 (fotografii).

IV. COPUZU—„DELUȘ”—NIVEL B.

32. — 1972, S.I., — 0,60 m. Tip 1; segmente de mici dreptunghiuri 2f dispuse în stea, intercalate cu perle 3a. Vezi mai sus, nr. 4, 19. Inv. 10 868. Fig. 4/9.

COPUZU—„DELUȘ”—NIVEL A.

33. — 1977, S. VIII, groapă. Tip 1; spice 7d ca bandă și decor principal. Inv. 15 879. Fig. 4/6. Vezi mai sus, nr. 13, 14, 16.
 34. — 1977, S.X., — 0,15 m. Tip 2a; amfore „cnidiene” (?) stilizate alternate cu romburi din triunghiuri și linii; aceleași romburi apar și pe corpul amforelor; medalion 4 (frunze?). Inv. 15 790. Fig. 7/11. Analogii la Zimnicea, *I. Casan-Franga*, fig. 13/5, dar ștampile diferite.

V. FĂRĂ PRECIZĂRI STRATIGRAFICE

35. — 1954, Pisc, săpăturile xy Andrieșescu, Tip 2a; profil 1a, bandă 1, șiruri de mici dreptunghiuri 2c. Inv. 10 648. Fig. 5/7. La Popești, *M. Turcu*, nr. 74, pl. 5/9.
 36. — 1954, Pisc, passim. Tip 2a; profil 1a bandă, 1, segmente de mici dreptunghiuri 2c, rozete 5c. Vas întregit. Inv. 1 641. Fig. 4/4.
 37. — 1972, sub Pisc, passim. Tip 1; profil 5b, șiruri de mici pătrate 2a. Inv. 10 866. Fig. 5/3. La Popești, *Al. Vulpe, M. Gheorghiiță*, nr. 15, pl. 12/6.
 38. — 1976 passim. Tip 2; frunze 7a, 7b, medalion — rozete 5d. Produs la Crăsanii după un tipar asemănător celui de la nr. 51 și cu cel folosit la nr. 29. Inv. 15 682. Fig. 4/2.
 39. — 1973, passim. Tip 5(?); bandă 4, perle 3a, spirale 4b, probabil imbricații. Inv. 11 086. Fig. 7/3. Vezi și nr. 11, 47, 48. La Popești, *ibidem*, pl. 8/1.
 40. — 1973, sub Pisc, passim. Tip 2a; perle 3b, cercuri 3c, linii punctate, medalion 5 (spirale 4a). Inv. 11 089. Fig. 7/10. La Popești, *ibidem*, nr. 112, pl. 2/9, nivelul mijlociu.
 41. — 1973, sub Pisc, passim. Tip 1; motiv spiral din șiruri de triunghiuri 2d, perle 3d. Inv. 11 088, Fig. 5/6.

V. PISC, SĂPĂTURI I. ANDRIEȘESCU (1924)

42. — Tip 1; profil 1b, bandă 3, imbricații 1a. *I. Andrieșescu*, p. 80, fig. 215. Fig. 2/5. La Popești, *ibidem*, nr. 173, pl. 1/2; nr. 83, pl. 12/1 cu profil 5a.
 43. — Tip 1; șiruri de mici pătrate 2a. *I. Andrieșescu*, p. 80, fig. 214, Fig. 2/3. Vezi mai sus nr. 1, 2, 26—28, 37.

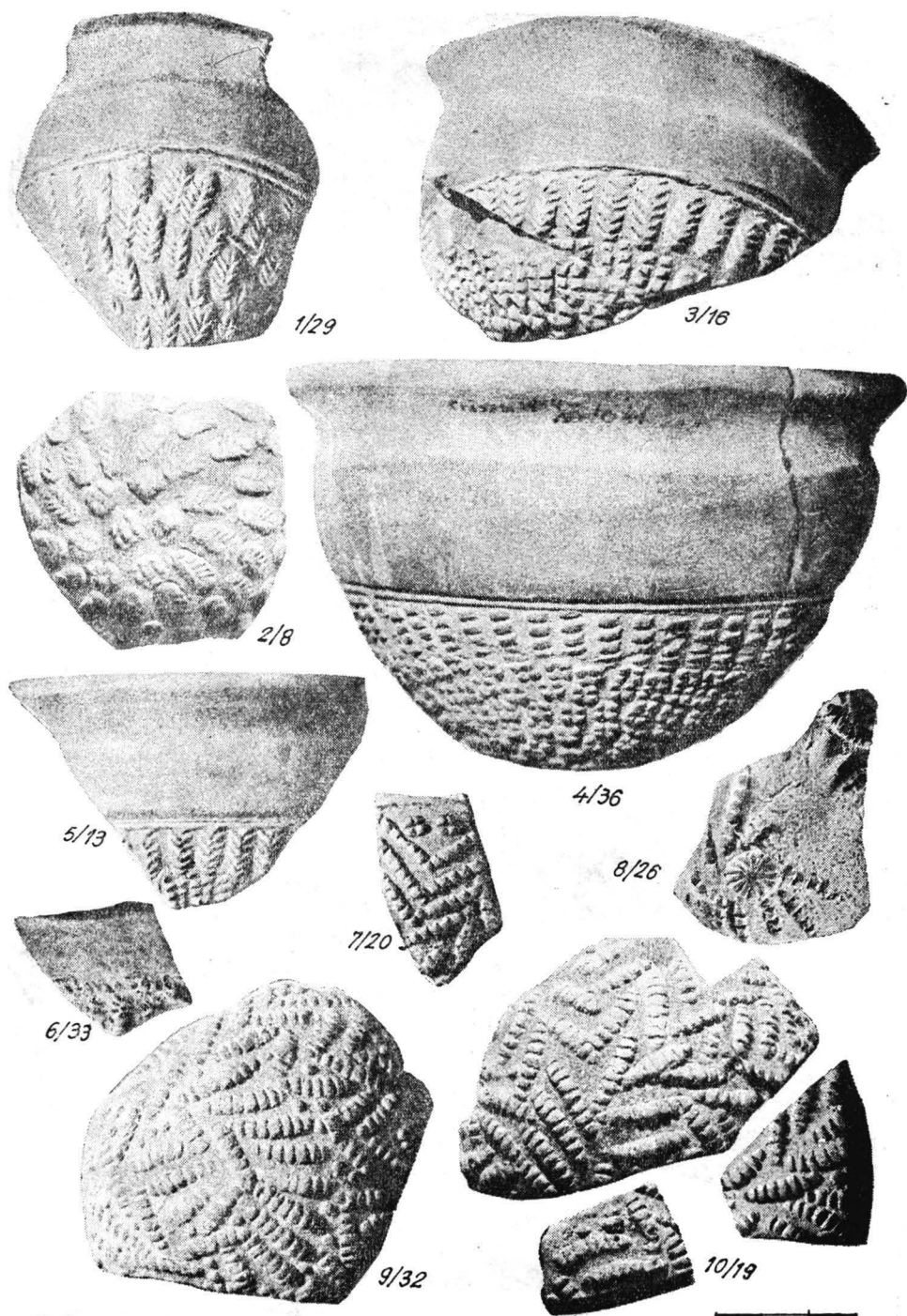

Fig. 4. Cupe cu decor în relief din așezările getice de la Crășani și Copuzu (fotografii).

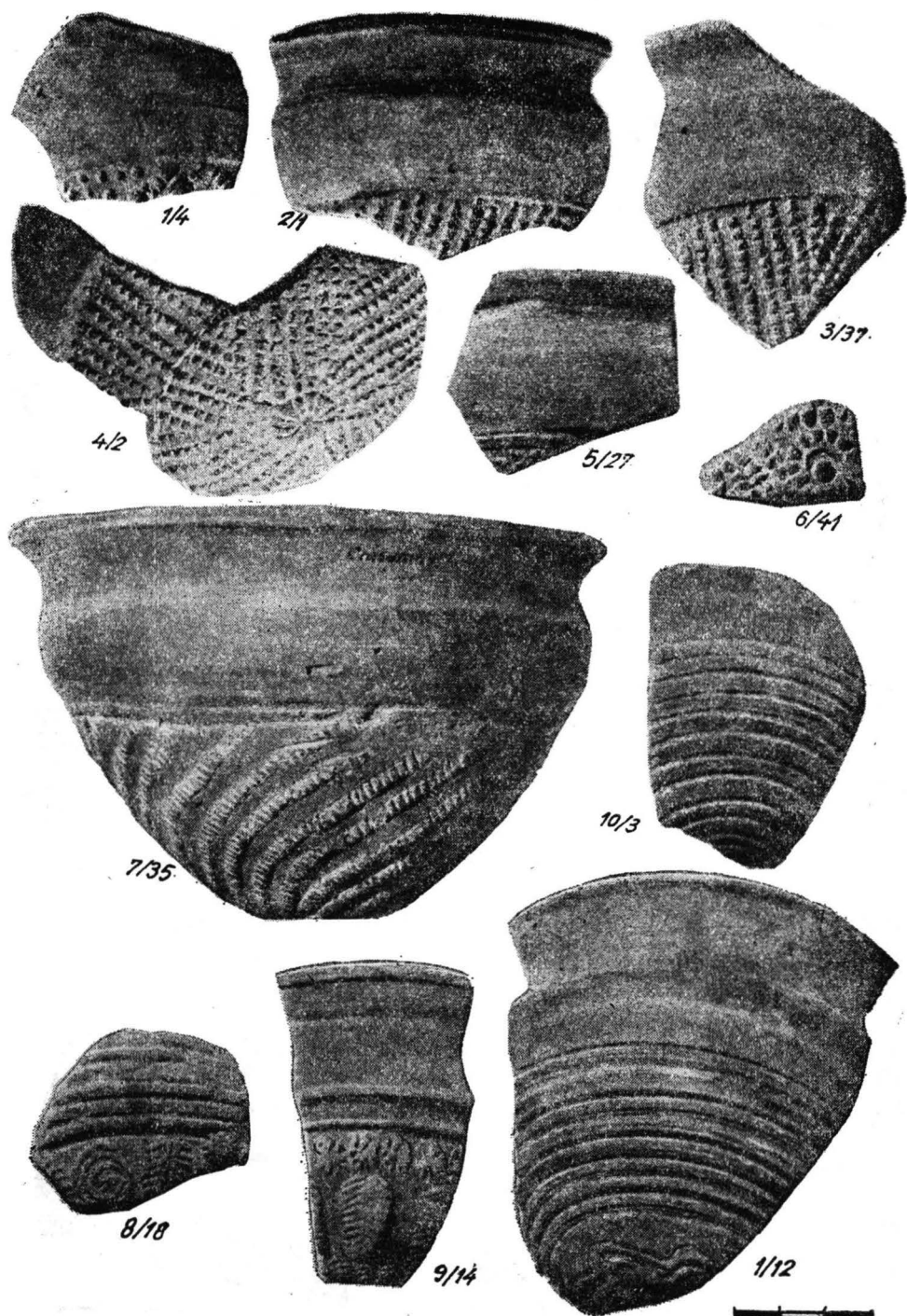

Fig. 5. Cupe cu decor in relief din așezările getice de la Crăsan și Copuzu (fotografii).
<https://biblioteca-digitala.ro>

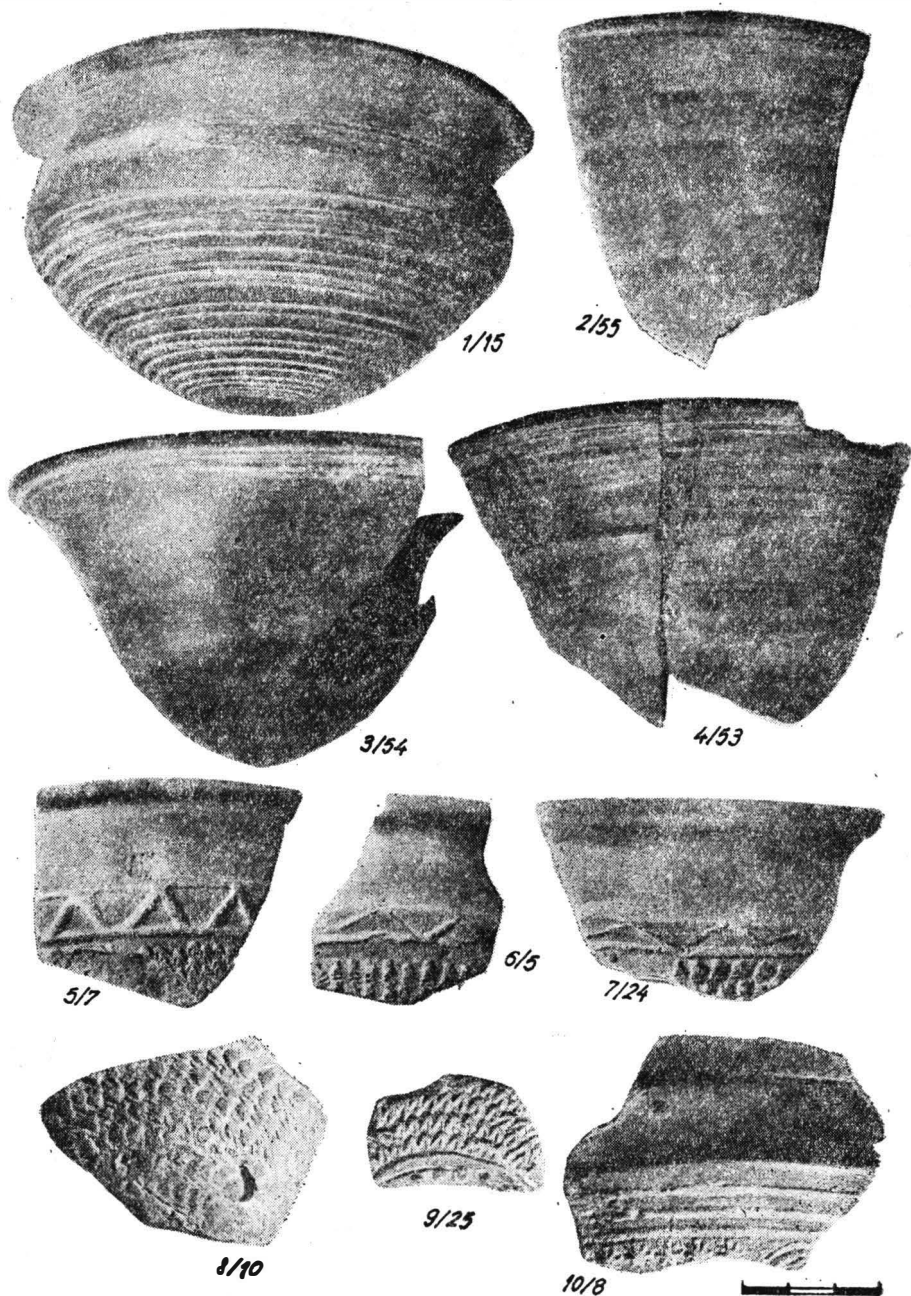

Fig. 6. Cupe cu decor în relief din așezările getice de la Crăsan și Copuzu (fotografii).

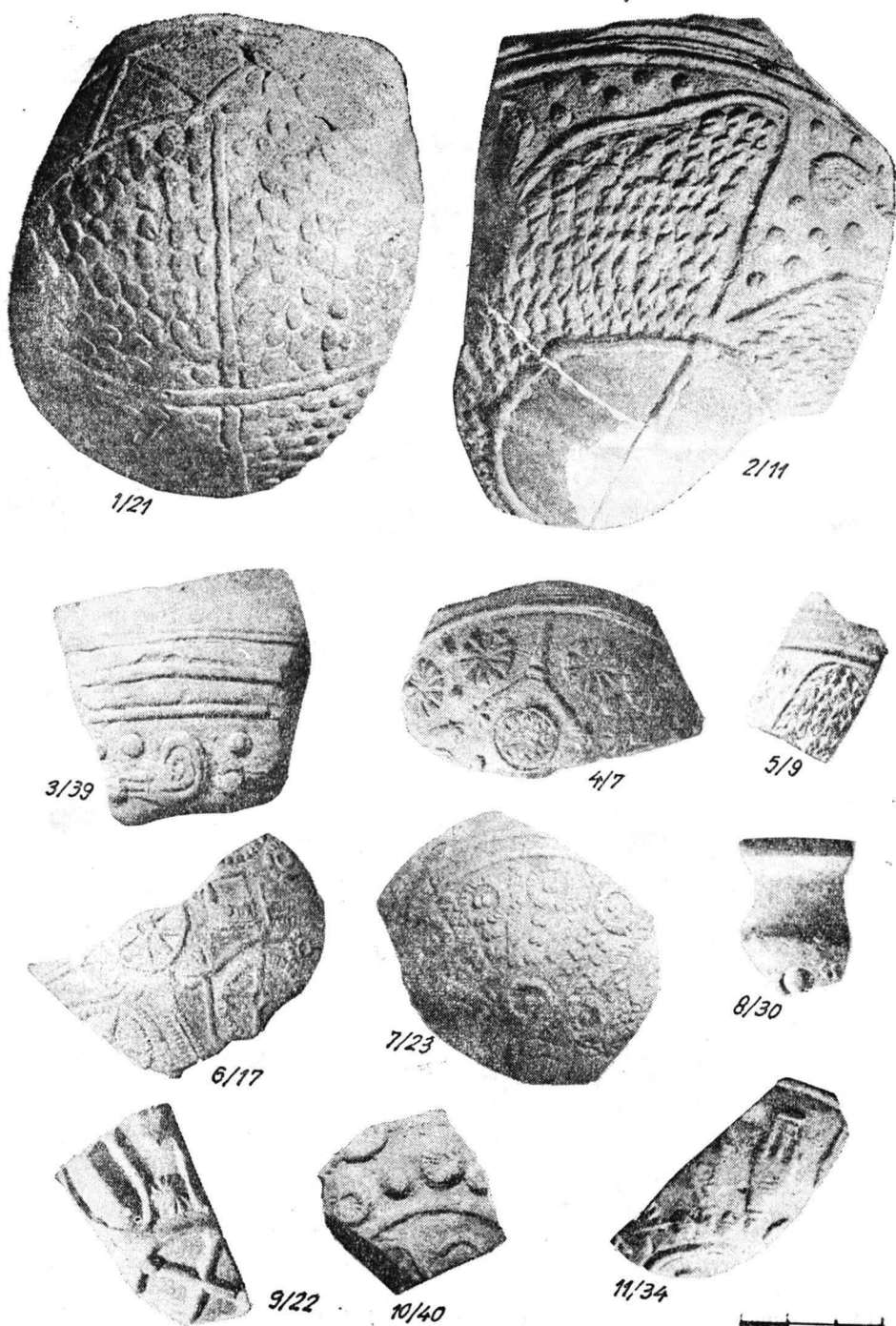

Fig. 7. Cupe cu decor în relief din așezările getice de la Crăsani și Copuzu (fotografii).

44. — Tip 2a ; șiruri de mici dreptunghiuri 2c, perle 3c. *I. Andrieșescu*, p. 79, fig. 213, Fig. 2/2.
 45. — Tip 1 (?) ; imbricării 1d, medalion 1. *I. Andrieșescu*, p. 79, fig. 210. Fig. 2/6.
 46. — Tip 5 ; imbricării 1c, rozete 5b, medalion 3. *I. Andrieșescu*, p. 79, fig. 209. Fig. 2/9. La Popești, *ibidem*, nr. 190, pl. 8/5, nivelele inferior și mijlociu (circa 150—40 i.e.n.).
 47. — Tip 5 ; imbricării 1d(?) , spirale 4d, cercuri concentrice 6d. *I. Andrieșescu*, p. 79, fig. 211. Fig. 2/7.
 48. — Tip 5 ; bandă 4, perle 3b, spirale 4b, imbricării (?). *I. Andrieșescu*, p. 79, fig. 212. Fig. 2/10.
 49. — Tip 5 ; imbricării 1a, perle 3b, cercuri concentrice 6d, medallion 3. *I. Andrieșescu*, p. 78, fig. 208. Fig. 2/8. Vezi mai sus, nr. 45, dar fără spirale.
 50. — Tip 2d ; perle 3b, frunze 7g, medallion 4 (foliole imbricate). *I. Andrieșescu*, p. 78, fig. 207. Fig. 2/11. La Popești, *Al. Vulpe, M. Gheorghijă*, nr. 153, pl. 14/10 (nivelul superior) ; nr. 133, pl. 13/23, nivelul mijlociu) ; *M. Turcu*, nr. 83, pl. 13/1. Produs la Popești.
 51. Tipar. Tip 1 ; segmente de mici pătrate 2b, frunze 7a, medalion — rozete 5b. *I. Andrieșescu*, p. 80, fig. 216 ; *I. Casan-Franga*, p. 15, fig. 5/3. Fig. 2/1.

VI. ALTE DESCOPERIRI

52. — Tip 1 ; rozete 5c. *I. Casan-Franga*, p. 15, fig. 5/6.

CUPE LUSTRUITE

53. — 1970, Pisc, S. III, gr. loc. 1. Calotă emisferică, cu gura evazată și canelată la interior ; este lustruită vertical la exterior. Inv. 15 820. Fig. 6/4.
 54. — 1972, S. XI, —1,00—1,50 m. Calotă emisferică, cu fundul proeminent și buza îngroșată, ușor evazată. Decor de benzi late, concentrice, lustruite — înconjurând vasul și îngustându-se spre buză. Inv. 10 802. Fig. 6/3.
 55. — 1973, S.I. Lutărie, —0,80—1,20 m. Calotă conică, cu gura ușor evazată ; este lustruită vertical, crușându-se o zonă nelustruită sub buză. Pe marginea interioară a buzei este o canelură orizontală. Inv. 15 822. Fig. 6/2.
 56. — 1924. Pisc. Profil 1b ; linii paralele lustruite sub umărul vasului, calota fiind împărțită în patru prin alte linii lustruite. *I. Andrieșescu*, p. 67, fig. 169, Fig. 2/4.

Forma cupelor lustruite se apropie mai mult de aceea a cupelor conice, nedecorate. Canelurile orizontale de pe fragmentele nr. 53 și 55, care apar și pe cupe nedecorate de la Crăsanii, amintesc de cupele de argint din tezaurul de la Sincăieni¹³ sau din cel de la Herăstrău¹⁴. Apariția decorului din benzi concentrice lustruite pe vasul nr. 54 poate fi considerată o variantă a cupelor cu decor canelat, din cercuri concentrice (nr. 3, 12, 51), bine reprezentate la Crăsanii dar cunoscute și la Popești¹⁵. Nedecorarea umărului vasului (nr. 55) sau împărțirea în patru a calotei prin linii lustruite (nr. 56) constituie particularități ale cupelor cu decor în relief. De aceea, considerăm că ornamentarea cupelor cu motive lustruite ar putea reprezenta variante ale cupelor cu decor în relief, la rîndul lor imitate după cupele deliene elenistice.

Din studierea catalogului rezultă că au fost descoperite în condiții stratigrafice clare un număr de 37 cupe (fragmente), dintre care 17 în incinta cetății, 10 pe „Platou”, 7 la „Lutărie” și 3 la Copuzu-„Deluș”. Fără precizări stratigrafice, dar sigur din incinta fortificată, provin încă 16 exemplare, ridicînd numărul acestora la 33 (57,9% din total). Faptul se explică, pe de o parte prin caracterul „de lux” al acestei specii ceramice și prin amploarea mai mare a săpăturilor din incintă pe de altă parte.

¹³ D. Popescu, *Dacia*, N.S., 2, 1958, p. 157 și urm.

¹⁴ Idem, *Dacia*, 11—12 (1945—1947), 1948, p. 35 și fig. 1/1.1.

¹⁵ Rodica Tanțău, *Meșteșugurile la geto-daci*, București, 1972, fig. 52.

Pentru a distinge cupele decorate produse la Crăsani de acelea importate din alte așezări getice am folosit metoda comparativă aplicată *ștampilelor* cu motive folosite în diferite combinații pentru executarea tiparelor¹⁶, pornind de la constatarea că, atât la Crăsani cât și la Popești și Zimnicea, aceleași motive se întilnesc în mai multe combinații — necesitînd deci tipare diferite. În acest fel am putut stabili cîteva categorii de cupe produse, cu un indice mai mic sau mai mare de probabilitate, la Crăsani.

Pentru început, am urmărit apariția motivelor decorative — segmente de mici pătrate 2b, frunze 7a și rozetele 5b folosite la executarea *tiparului* descoperit de I. Andrieșescu (nr. 51 în catalog)¹⁷. Se constată că motivele 7a și 7b apar, în combinații diferite, pe nr. 29 (fig. 411) singure și în combinație curozete 5d pe nr. 38 (fig. 412); Motivul 7a mai apare și pe două fragmente de cupe de la Popești (nr. 55 și 152)¹⁸ — constituind, se pare, un import de la Crăsani. Precizăm că cele două motive (7a, 7b) sînt *identice* pe toate exemplarele, atât ca mărime cât și în detalii — implicînd folosirea acelorași ștampile, dar aplicate pe 4 tipare diferite. Motivul 2b (segmente din 5 pătrate mici), întilnit pe tiparul de la Crăsani, apare într-o formă aproape identică (din 6 pătrate) pe exemplarele nr. 20 (și 26 (fig. 4/7, 8), unde formează un decor de forma unor stele înscrise în altele, asociate cu motivul 3c la exemplarul nr. 20. Este semnificativ faptul că nr. 26 reprezintă un exemplar „cu defect”, ceea ce ne dă certitudinea executării lui pe loc.

Din aceeași categorie de ștampile (segmente de mici pătrate), dar avînd un aspect diferit (motivul 2f) s-au lucrat tiparele pentru nr. 4, 19 și 32, asociate cu perle 3a (fig. 5/1, 4/10, 9). Tipul de ștampilă, dispoziția ei „în stea” pe tot cîmpul decorat și absența acestui motiv în alte centre producătoare ne duc la concluzia că și aceste cupe au fost lucrate la Crăsani.

Motivul 2e (segmente de mici dreptunghiuri) este și el caracteristic pentru Crăsani. El se întilnește pe nr. 36 și 44 (fig. 4/4, 2/2) asociat cu aceleași perle sectionate în patru (3c) ca la nr. 20, precum și pe nr. 35 (fig. 5/7) — în altă dispoziție. Un exemplar cu același motiv se cunoaște și la Popești (*M. Turcu*, nr. 74, pl. 5/9), desigur ca import de la Crăsani.

Segmentele din mici pătrate așezate „în spic” (motivul 7e), asociate cu aceleași perle 3c și cu „spice” 7d întilnim pe nr. 13 (aici lipsind zona de perle) și 16 (fig. 4/5, 3). Motivele 2e, 3c și 7e se întilnesc asociate pe un fragment de la Popești (*Al. Vulpe*, *M. Gheorghică*, nr. 81, pl. 3/4) — provenit tot de la Crăsani.

Motivul 2a (șiruri de mici pătrate) — foarte frecvent la Crăsani — apare dispus radial pe nr. 1, 2, 27, 28, 35, 41 și 31 (?) (fig. 5/2—5; 3/12) — unele cu medalionul format de rozeta 5c (nr. 2, 26). Un fragment cu același motiv se cunoaște la Popești (*ibidem*, nr. 15, pl. 12/6). Este și acesta un decor specific pentru atelierile de la Crăsani.

¹⁶ H.A. Thompson, *Hesperia*, 3, 1934, p. 451—459 și fig. 120.

¹⁷ I. Andrieșescu, fig. 216. Desenul nu redă imaginea completă a tiparului; fotografia plesel la I. Casan Franga, p. 15, fig. 5/3.

¹⁸ *Al. Vulpe*, *M. Gheorghică*, p. 184 și pl. 13/14; p. 152 și pl. 13/13.

Mai există în stațiunea noastră un fragment de cupă cu decor de mici triunghiuri, asociat cu perle 3d (nr. 41). Aceste motive sînt cunoscute la Popești în alte combinații¹⁹.

Motivul 7d (spice) — întilnit la nr. 13, 16 și 33 (fig. 4/5, 3, 6) și inversat la nr. 14 (fig. 5/9) se asociază cu rozeta 5a și spicele 7e. Aceste din urmă motive se mai asociază cu spirala 4a pe nr. 18 (fig. 5/8). Trebuie spus însă că motivul 7c de pe nr. 13 nu este executat cu aceeași șampilă ca pe nr. 16, deși se aseamănă ca mărime și lucrătură.

Alte două grupe de cupe, cele cu cercuri concentrice canelate (motivul 11 — nr. 3, 12, 15 (fig. 5/10, 11 și 6/1) apărute toate în nivelul B pe Pisc și cupele lustruite (nr. 53—56) au fost și ele produse la Crăsani, ca variante ale cupelor de tip „delian”. Un fragment de cupă cu decor canelat a fost descoperit și în așezarea getică de la Vlădiceasca (jud. Ilfov)²⁰, iar alta, după cum am văzut, provine de la Popești (vezi mai sus, nota 15).

Foarte bine reprezentate în stațiunea noastră sînt și cupele cu *imbricații*, atit cele cu decor de tip 1, acoperind tot cîmpul ornamentat, cit și cele de tip 5, cu „caliciu vegetal” format din imbricații. Cu toate acestea nu putem afirma cu certitudine că acestea au fost lucrate la Crăsani, deoarece imbricațiile respective au analogii perfecte, unele din ele, în așezarea de la Popești. Dintre cupele cu decor de tip 1, întilnim imbricații pe 8 exemplare (nr. 5, 7, 10, 21, 24, 25, 42, 43), iar din cele cu decor de tip 5 pe alte 8 exemplare (nr. 8, 9, 11, 39, 47—50). Dacă urmărim frecvența diferitelor tipuri de imbricații la Crăsani și Popești obținem tabelul următor :

Tabelul I

Frecvența imbricațiilor pe cupele de la Crăsani și Popești

Motivul	CRĂSANI			POPEȘTI
	Total piese	Numărul din catalog		Total piese
		Tip 1	Tip 5	
1a	5(7)*	40	9, 11, 47, 49 (39, 48)	59
1c	3	7	8, 46	14
1d	2	25, 45	—	5
1h	3	5, 10, 24	—	3
1k	1	21	—	4

* Nu se cunosc imbricațiile pentru piesele nr. 39 și 48, dar erau probabil de tip 1a, prin compararea motivelor decorative asociate (3a, 4d) cu cele de pe exemplarele nr. 11 și 47.

Din cele 7 exemplare cu imbricații 1a (identice cu cele de la Popești) numai nr. 40 (tip 1) și 9 (tip 5) au analogii perfecte la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghijă*, nr. 83, 157, 159, 173, 190). Restul de cinci exemplare, toate de tip 5, trebuie considerate imitații lucrate la Crăsani. Aici stelutele originare au fost înlocuite cu perle 3a, spiralele au fost simplificate, iar

¹⁹ *Ibidem*, p. 182, nr. 7 și pl. 3/3.

²⁰ G. Trohanl, *op. cit.*, fig. 22/4.

imbricațiile sînt mult mai grosolane. Ele nu au corespondențe identice la Popești, dar au aceeași dispunere a motivelor. În afara cazului în care unele cupe cu decor în relief getice erau lucrate de meșteri ambulanți (idee sugerată de M. Babeș), trebuie să admitem că atunci cînd avem de-a face cu motive ornamentale (respectiv ștampile) și cu o aranjare identică a acestora în mai multe așezări, ne aflăm în fața unor produse care au făcut obiectul schimbului între așezări. Pentru a folosi un alt exemplu, dintre cupele cu imbricații descoperite la Zimnicea (*I. Casan-Franga*, fig. 7, 8, 11), cel puțin acelea din fig. 7/2, 8/2, poate și 11/2 au fost lucrate cu ștampile identice acelor cunoscute la Popești. Exemplarul nr. 21 de la Crăsani, cu imbricațiile și peruți foarte groși, este asemănător cu exemplarul nr. 98 de la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, pl. 2/2) Motivul respectiv se mai întîlnește pe încă trei fragmente de la Popești (*M. Turcu*, nr. 10, 11, 15). Nu excludem însă posibilitatea să avem aici tot o imitație lucrată la Crăsani după modelele de la Popești.

Un număr de opt fragmente, al căror decor nu se repetă, necesită considerații suplimentare în ceea ce privește locul de proveniență.

— Exemplarul nr. 6 (fig. 7/4), decorat cu pinteni, perle 3a și medalioane 6f nu are analogii nici la Crăsani, nici la Popești. Rozetele se întîlnesc pe cîteva exemplare de la Crăsani, dar lucrate cu altă ștampilă. Pintenii apar pe două exemplare de la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, nr. 78, pl. 3/2; *M. Turcu*, nr. 63, pl. 5/5) și pe unul de la Dămăroaia (*ibidem*, nr. 161, pl. 10/7.) Toate trei au reprezentarea pintenului mult mai stilizată decît cel de la Crăsani. Medalionul 6f imită probabil o monedă, dar nu are nici el analogii în piesele de la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, nr. 139, pl. 3/6) și Snagov (*M. Turcu*, nr. 162, pl. 7/6), unde se poate recunoaște tipul monedei. Pînă la proba contrarie putem admite că și acest exemplar a fost lucrat pe loc.

— Fragmentul nr. 17 (fig. 7/6) are analogii foarte apropiate la Popești (*M. Turcu*, nr. 153, pl. 9/2). Deși dispoziția motivelor este identică, este clar că au fost folosite aceleași ștampile la realizarea tiparelor. Unele din aceste ștampile se pot găsi pe mai multe exemplare de la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, nr. 23, 41, 96, 130, 135, 174, eventual la *M. Turcu*, nr. 116 sau nr. 117) — unde întîlnim roata cu spițe ca medalion — lucrată însă cu altă ștampilă. Avem deci certitudinea că acest exemplar (nr. 17) a fost adus de la Popești. Același lucru se poate afirma și în cazul fragmentelor nr. 23 (fig. 7/7), cu analogii foarte apropiate la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, nr. 23, pl. 2/12, nr. 130, pl. 3/6) și nr. 40 (fig. 7/10), asemănător cu nr. 112 de la Popești (*ibidem*, pl. 2/9, *M. Turcu*, nr. 75, pl. 5/10).

— Pentru fragmentul nr. 50 (fig. 2/11) avem bune analogii la Popești — pentru medalionul cu imbricații (*Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, nr. 128, pl. 8/4; nr. 133, pl. 13/23; nr. 155, pl. 14/10; nr. 197, pl. 15/18 și *M. Turcu*, nr. 83, pl. 13/1; nr. 86, pl. 6/4).

Mai dificilă este atribuirea pentru nr. 30 (fig. 7/8), din decorul căreia dispunem de prea puține elemente. A se vedea totuși la *Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*, nr. 158, pl. 14/22.

— O problemă deosebită ridică și nr. 22 (fig. 7/9), singurul exemplar cu decor de tip 3 (ă godrons) găsit la Crăsani, care are cele mai bune analogii la Cirlomănești (*M. Babeș*, fig. 5/2 a). Cupele cu acest tip de decor sînt bine reprezentate la Popești (17 exemplare — *Al. Vulpe, M. Gheorghiuță*,

p. 173, tabel 2). Singurele analogii în această așezare le-am găsit în fragmentul publicat de *M. Turcu*, nr. 118, pl. 8/5 — de care diferă totuși în chip pregnant. Considerăm că aceste ștampile nu sînt specifice pentru cele trei așezări, ele putînd fi lucrate în alt centru producător.

Exemplarul nr. 97 de la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghîță*, pl. 1/9, p. 185), deși este decorat cu segmente de mici dreptunghiuri (2c), nu-și găsește încă un corespondent la Crăsani. Dimpotrivă, medalionul cu perle este reprezentat la Popești pe nr. 124, în timp ce la Crăsani se întilnește pe un fragment de cupă adusă, se pare, de la Popești (nr. 25 din catalog), cu imbricării 1c — identice. Dealtfel, segmentele din mici pătrate mai apar la Popești pe exemplarele nr. 7 și 14 (*ibidem*) și nr. 72 și 76 (*M. Turcu*) — în combinații specifice acelei așezări, pentru a nu mai fi nevoie de alte analogii la Crăsani²¹.

— Exemplarul nr. 34 (fig. 7/11) nu are analogii decît pe un fragment de cupă de la Zimnicea (*I. Casan Franga*, fig. 13/5). Dar ștampilele folosite pe exemplarul nostru nu se mai cunosc în repertoriul așezării de acolo și nici în alte așezări, din cite știm pînă acum. Este sigur totodată că el nu a fost produs nici la Crăsani.

Benzile decorative de pe marginea decorului principal și *medalioanele centrale* sînt relativ rare la Crăsani și apar, de regulă, pe cupele importate de la Popești sau din altă parte (nr. 5, 7, 8, 17, 21—25, 40, 42, 46, 50) sau imitate după acestea (nr. 11, 49). Pe cupele produse la Crăsani întilnim doar un chenar format dintr-o linie în relief, rareori două sau trei linii paralele (nr. 14, 18), iar medalioanele sînt formate dintr-o simplă rozetă (nr. 2, 26) sau grupuri de rozete (nr. 38, 51).

Dintre tipurile de *profil*, cele mai răspîndite sînt tipul 1a (nr. 7, 16, 24, 35, 36) și 1b (nr. 1, 12, 15, 21, 42). Profilul 2 este reprezentat printr-un singur exemplar (nr. 13), ca și profilele 3 (nr. 23) și nr. 4 (nr. 14), în timp ce profilele 5a și 5b se întilnesc în cite două exemplare (nr. 5, 27, și respectiv 31, 37). În cazul cupelor de la Crăsani studierea profilelor nu ne este de mare folos deoarece motive decorative identice sau înrudite apar pe diferite tipuri de profil (de exemplu, nr. 13 și 16).

Cît privește *tipurile de decor*, cea mai mare frecvență o are tipul 1 (28 exemplare), urmat de tipul 2a (6 exemplare) și 2d (4 exemplare). Tipul 5, reprezentat prin 9 fragmente, nu pare caracteristic pentru Crăsani, ci pentru Popești (vezi mai sus). Tipurile 3 și 4 sînt prezente prin cite un singur exemplar (nr. 22 și respectiv 17), dintre care ultimul provine de la Popești.

Din cele de mai sus rezultă că din totalul de 56 cupe decorate descoperite la Crăsani, 31 au fost lucrate pe loc (55,35%), 6 — cu probabilitate tot aici (10,71%), 16 (28,57%) sînt aduse de la Popești sau sînt imitate după originale lucrate acolo, iar alte două au fost produse în alte centre. La Popești, din totalul de 350 exemplare, 3 (0,85%) provin în mod sigur de la Crăsani (*Al. Vulpe, M. Gheorghîță*, nr. 15, 81; *M. Turcu*, nr. 74); aceeași proveniență este posibilă și pentru nr. 152 (*Al. Vulpe, M. Gheorghîță*).

²¹ *Al. Vulpe, M. Gheorghîță*, p. 180; „combinațiile de puncte” care, după remarca autorilor, predomină la Crăsani, se întilnesc în diferite alte variante și pe cupele produse la Popești, dar sînt realizate cu ajutorul altor ștampile decît cele cunoscute la Crăsani.

Se dovedește astfel existența unor relații de schimb între așezările de la Popești și Crăsani, relații în cadrul cărora cupele de la Popești au o pondere mai mare, în timp ce acelea „exportate” de la Crăsani la Popești sînt într-o cantitate foarte redusă. Faptul că monedele getice descoperite la Crăsani și Popești, contemporane cupelor decorate, sînt de aceleași tipuri (Virteju-București și Inotești-Răcoasa)²² confirmă o dată în plus existența acestor relații. Pe măsura publicării celorlalte materiale arheologice de la Crăsani și Popești, sîntem convinși că vor fi surprinse și alte aspecte comune celor două așezări, precum și unele particularități locale, care au făcut posibil schimbul de bunuri între acestea.

Pentru a stabili *cronologia* cupelor decorate de la Crăsani, în lipsa unei cercetări exhaustive a descoperirilor de aici, am încercat compararea fragmentelor asemănătoare apărute la Crăsani și Popești în poziții stratigrafice clare. Astfel, constatăm că fragmentul nr. 15 de la Popești (*Al. Vulpe, M. Gheorghită*, pl. 12/6), decorat cu motivul 2a de la Crăsani, a fost descoperit în *nivelul II inferior* (100—70 i.e.n.)²³; motivul apare la Crăsani pe nr. 1, 2, 27, 28 — toate din *nivelul B* (inferior). Exemplarul nr. 81 de la Popești apare în *nivelul III* (mijlociu), datat la mijlocul secolului I i.e.n. în perioada domniei lui Burebista. El poartă motivele 2e, 3c și 7e de la Crăsani. Motivul 2e apare la Crăsani în condiții stratigrafice neprecizate. Motivul 3c asociat cu 7e și 7d apare pe exemplarul nr. 16 (*nivelul B?*), ultimele două motive apărînd și la nr. 13 (*nivelul A*).

Dintre cupele importate de la Popești, apar în condiții stratigrafice mai clare nr. 5, 10, 24, cu imbricații 1h — primele două în *nivelul B* și ultimul în *nivelul A*. Acest motiv este reprezentat la Popești în *nivelul inferior* (un exemplar) și în cel *mijlociu* (două exemplare)²⁴.

Imbricațiile 1c apar la Crăsani pe nr. 7 și 8 (*nivelul B?*); la Popești apar două exemplare în *nivelul mijlociu*²⁵.

— Imbricațiile 1a apar pe nr. 9 și 11 în *nivelul B*, în timp ce la Popești predomină în nivelurile inferior și mijlociu (cite 9 exemplare, față de două din *nivelul superior*).

— Imbricațiile 1k apar la Crăsani pe nr. 21 în *nivelul A*, iar la Popești pe nr. 98 în *nivelul mijlociu*²⁶.

— Exemplarul nr. 23 de la Crăsani (motive 2g, 4f și 6a), găsit în *nivelul A*, are bune analogii la Popești, nr. 23 — *nivelul II inferior*, nr. 130 și 139 — *nivelul mijlociu*. Motivele 3a și 7e de la Popești — care le corespund — apar numai în nivelurile inferior și mijlociu, mai numeroase în cel mijlociu²⁷.

— Exemplarul nr. 25, cu imbricații 1d, apare în *nivelul A*, iar la Popești fără precizări stratigrafice (5 exemplare).

Din exemplele de mai sus rezultă cu destulă claritate faptul că nivelurilor inferior și mijlociu de la Popești le corespund, în linii mari, ultimele două niveluri de la Crăsani (*B* și *A*). Nici unul din fragmentele de cupe din

²² Pentru Popești, vezi C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 238, 265; pentru Crăsani — studiul nostru din SCN, 7, 1977.

²³ *Al. Vulpe, M. Gheorghită*, p. 169.

²⁴ *Ibidem*, p. 174, tab. 3.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 185.

²⁷ *Ibidem*, p. 174, tab. 3.

ultimul nivel de la Crăsani nu este contemporan cu fragmente descoperite în nivelul superior de la Popești (circa 40 î.e.n. — 2—6 e.n.). Motivele 2c, 9b, 10b și 11c care apar la Popești în nivelul superior nu se cunosc la Crăsani, iar motivul 6b — care apare pe un exemplar — nu este caracteristic pentru nivelul superior de la Popești, ci apare în toate cele trei niveluri reprezentat prin cite un singur exemplar²⁸.

Frecvența descoperirilor din ultimul nivel de la Crăsani (15 exemplare din 37 aparute în condiții stratigrafice precise, adică peste 40 %) este asemănătoare cu aceea din nivelul mijlociu de la Popești (77 exemplare față de 70 în nivelul inferior și 6 în cel superior)²⁹ (Vezi și tabelul II).

Tabelul II

Repartiția cronologică a șampilelor produse la Crăsani

Motive	2a	2b	2c	2d?	2e	2f	3a	3c	5b	5c	5d	7a	7b	7c?	7d	7e	8?
Nivel B	3	1	—	—	—	2	4	1	—	2	—	1	1	—	1	1	1
Nivel A	1(2)	1	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	2	3	1	
Fără precizări	2	1	1	1	2	—	3	2	1	1	1	3	1	—	—	—	—
Total	6	3	1	1	2	3	8	4	2	3	1	4	2	2	4	2	1

Toate aceste observații confirmă ideea susținută de noi că *sfirșitul locuirii getice de la Crăsani are loc către mijlocul secolului I î.e.n.*, nu mai târziu de al șaselea deceniu al acestui secol, adică în împrejurările care au dus la moartea lui Burebista, dacă nu chiar mai înainte³⁰. Se dovedește astfel apartenența așezărilor de la Crăsani la grupul de așezări al căror sfirșit trebuie căutat la date diferite din timpul și de la sfirșitul domniei lui Burebista, în împrejurări care ne rămân încă necunoscute³¹.

Ținând seama de concordanțele cronologice stabilite între cele două așezări cu ajutorul cupelor cu decor în relief, pare a rezulta că nivelului B de la Crăsani îi corespund nivelurile II inferior și III mijlociu de la Popești, iar nivelului A — respectiv nivelurile III—IV mijlocii. Numărul fragmentelor comparate este însă prea mic pentru a primi această precizare fără anumite rezerve. De asemenea, nu putem face încă aprecieri în legătură cu amplexarea legăturilor dintre cele două așezări în timpul celor două faze de coexistență.

În concluzie, se poate spune că „dava” de la Crăsani, ca producătoare de imitații după cupele deliene elenistice, s-a inspirat într-o oarecare măsură din modelele cetății „regale” de la Popești, imitând o parte din ele,

²⁸ *Ibidem*.²⁹ *Ibidem*, p. 182—186.³⁰ N. Conovici, *op. cit.*³¹ În acest sens vezi analogiile complexe și schema cronologică întocmită de M. Babeș, p. 131—139 și fig. 6—7, după care așezarea noastră ia sfirșit în „orizontul II”, împreună cu așezările de la Radovanu, Snagov și Bileta Doamnei și la relativ scurtă vreme după aceea de la Crlomănești, Zimnicea, Cățelu Nou și Căscloarele.

dar creind și numeroase opere originale. O parte din producția de cupe de la Crăsani era „exportată” la Popești, desigur împreună cu alte produse. În același timp, aristocrația de la Crăsani avea legături și cu alte cetăți și așezări (Vlădiceasca, Cîrlomănești, poate Zimnicea). Pe de altă parte, însă, nu credem că una din cupele descoperite la Poiana, jud. Galați³², ar proveni de la Crăsani, așa cum au presupus Al. Vulpe și M. Gheorghijă³³. Este drept că motivele formate din șiruri de mici pătrate sau dreptunghiuri sînt caracteristice pentru Crăsani. Ele se întîlnesc, cum am văzut, și la Popești. Este mai probabil ca această cupă să provină tot de la Popești (vezi *ibidem*, nr. 7, 78, 130) sau din alt centru care să fi exportat către amindouă așezările.

Considerațiile noastre au nevoie, pentru a fi mai bine susținute, de publicarea unui corpus al cupelor cu decor în relief getice, în care să se poată urmări întreaga gamă a ștampilelor folosite în fiecare centru producător, cronologia acestor ștampile și difuzarea în timp și spațiu a cupelor fiecărui centru producător, eventualele schimburi de ștampile. Asemenea monedelor dacice³⁴, cupele cu decor în relief (sau realizat prin alte tehnici) pot contribui la o mai bună cunoaștere a realităților secolelor II—I î.e.n., atît în domeniul economic cît și politic.

LES COUPES À DÉCOR EN RELIEF DE CRĂSANI ET COPUZU

(RÉSUMÉ)

L'auteur présente les coupes à décor en relief découvertes dans la fortification gète de Piscul Crăsani (com. de Balaciu, dép. de Ialomița), ainsi que dans les établissements civils des lieux-dits « Platou », « Lutărie » et Copuzu-« Deluș » situés dans les alentours. Sur les 56 pièces — entières ou fragmentaires — publiées, 12 (dont un fragment de moule) proviennent des fouilles de Ion Andrieșescu de 1923, 24 ont été découvertes ultérieurement à l'intérieur de la fortification ou en proviennent, 10 ont été trouvées à « Platou », 7 à « Lutărie » et 3 à Copuzu-« Deluș ». 37 exemplaires sont apparus dans des conditions stratigraphiques claires et ont pu être datés entre la fin du IIe siècle et le milieu du Ier siècle av.n.è. En se fondant sur l'étude des éléments décoratifs du fragment de moule découvert en 1923, par comparaison aux « estampilles » employées pour l'exécution des moules correspondant aux pièces mentionnées, l'auteur a établi que 36 coupes ont certainement été confectionnées à Piscul Crăsani, à part 6 autres qui l'ont été probablement aussi. Les motifs ornementaux caractéristiques pour les coupes produites à Crăsani sont 2a, 2b, 2c, 2d (?), 2e, 2f, 3a, 3c, 5b, 5d, 7a, 7b, 7c (?), 7d, 7e, 8 (?), ainsi que les lignes concentriques cannelées et les motifs polis (fig. 1). En général, les coupes de Crăsani ont un décor bien plus simple que celles de Popești, dont elles

³² R. Vulpe, *Dacia*, N.S., 1, 1957, p. 155, fig. 9/9.

³³ Al. Vulpe, M. Gheorghijă, p. 180.

³⁴ C. Preda, *op. cit.*, p. 407-432 și passim.

s'inspirent toutefois. 16 fragments présentent des analogies marquées avec celles de l'établissement de Popești (com. de Novaci, dép. d'Ilfov), soit qu'elles en proviennent, soit qu'elles constituent des imitations. La plupart sont décorées d'imbrications; certaines coupes à imbrications, ayant un décor en forme de « calice végétal » (type 5) ont été imitées par les potiers locaux. Un fragment (n° 22) présente de grandes similitudes avec des exemplaires de l'établissement de Cirlomănești (dép. de Buzău), un autre avec ceux de Zimnicea (n° 34). Trois exemplaires de coupes confectionnées à Crăsani ont été identifiées dans le catalogue des coupes de Popești, publié par A. Vulpe et M. Gheorghică. Toutes ces similitudes attestent l'existence de relations d'échange entre les grands établissements gètes producteurs de coupes à décor en relief, fait confirmé par la découverte à Crăsani et à Popești de monnaies gètes du même type.

Par comparaison des coupes exécutées avec les mêmes estampilles dans les deux établissements, l'auteur a essayé d'établir une chronologie des deux derniers niveaux (B et A) de Crăsani. On constate que le niveau B de Crăsani correspond aux niveaux II inférieur et III moyen de Popești (avant 100 — milieu du Ier siècle av.n.è.) et le niveau A (le dernier) aux niveaux III et IV moyen (milieu du Ier siècle av.n.è. — env.40 av.n.è.) du même établissement. Ces repères permettent de fixer la fin de l'habitation dans l'ensemble d'établissements Crăsani-Copuzu autour de l'an 44 av.n.è., c'est-à-dire à la veille ou peu après la mort du roi Burebista, datation d'ailleurs confirmée par d'autres matériaux archéologiques (céramique d'importation, monnaies, etc.).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Répertoire des motifs décoratifs des coupes à décor en relief de Crăsani et de Copuzu.

Fig. 2. Piscul Crăsani. Coupes à décor en relief et poli provenant des fouilles de I. Andrișescu (dessins).

Fig. 3. Crăsani « Lutărie ». Fragments de coupes à décor en relief, perdues à l'heure actuelle : 1 = n° 28; 2 = n° 31 (photographies).

Fig. 4-7. Coupes à décor en relief des établissements gètes de Crăsani et de Copuzu (photographies).